

ZDRAVNIŠKE KNJIŽNICE

Zgodovina zdravniških knjižnic še do danes ni popolnoma napisana. Zgodovinarja medicine K. SUDHOFF in H. SIGERIST obravnava v svojih delih tovrstno problematiko. Tudi G. A. E. BOGENG imenuje v svojem delu bibliofilne zdravnike, vendar je to delo prav tako pomanjkljivo, ker vsebuje vse velike bibliografije, mnogi pa, čeprav znani, sploh niso omenjeni. Če podaja zgodovina sliko splošnega kulturnega dogajanja in je leposlovje izraz duhovnih smeri obdobja, ki ga obravnava, potem podajajo zdravniške strokovne knjižnice pogled v medicinsko raven, zmožnosti zdravniškega dela in zaključke o splošni in osebni izobrazbi zdravnika. Poleg tega pa nam podajajo tudi preglede njegovih interesov in kažejo na kultiviranost zdravnikov sploh.

Sožitje zdravnikov s knjigo je v kulturni in umetniški zgodovini dovolj nazorno prikazano; tako prikazuje Helenski relief čitajočega zdravnika ob stojalu za knjige s polami. Lesorez španske renesanse (l. 1518) prikazuje upodobljenega lekarnarja in zdravnika pred odprto knjigo. Znameniti zdravniki MORGAGNI, VAN SWIETEN, John HUNTER, LORENZ, HEISTER so portretirani s knjigo v roki. Iz leta 1575. datirana slika prikazuje anatoma VOLCHER-ja COITER-ja (1534—1590) kot impozantnega moškega z anatomskim preparatom. Za njim postavljene knjige na polici so Hipokratove. Tudi Cr. WEIGEL v svojem delu »O potrebnih poklicih« iz leta 1698. prikazuje zdravnika v ordinaciji, kjer je videti tudi večjo knjižnico.

Pred iznajdbo tiska so zasebne knjižnice imele bogate, z roko pisane knjige. Medtem ko je medicinska fakulteta v Parizu imela le 9 takšnih knjig, je takratni zdravnik v Erfurtu (danes v DDR) Amplonius RATING posedoval eno najstarejših zasebnih knjižnic. Ko je bil še rek-

tor te univerze (1394.), je štela njegova knjižnica poleg 635 knjig še 2000 rokopisov, od katerih jih je bilo 300 z medicinsko vsebino. Še danes je ta knjižnica, kolikor je ni uničila druga svetovna vojna, okras erfurtske mestne knjižnice.

Gutenbergova iznajdba tiska (1450) je pocenila knjigo za polovico, tako da so se naklade posameznih del, med njimi tudi medicinskih, zelo povečale. Že v 16. stoletju zasledimo večje zasebne zdravniške knjižnice. Podaritve zasebnih knjižnic so omogočale nastanek omembe vrednih strokovnih medicinskih knjižnic, medtem ko so bile javne knjižnice tedaj še velika redkost. Johann Jacob HAGENBACH (1595—1649), profesor filozofije in medicine v Baslu, je podaril svojo bogato knjižnico s 300 knjigami vseučelišni knjižnici v Baslu. Zdravnik PETER je podaril (1505) svojo knjižnico vseučelišni knjižnici v Freiburgu; anatom Volcher COITER pa vseučelišču v Heidelbergu. Tukaj je bil knjižničar zdravnik Joachim STRUPPIUS (1530—1606), ki je napisal prvo knjigo o javni higieni. V 17. stoletju nastanejo velike zasebne knjižnice v Nemčiji, Franciji in Angliji.

Jacob WEPFER (1620—1695), zdravnik v Schaffhausnu, je prodal svojo bogato knjižnico z dragocenimi italijanskimi medicinskimi knjigami iz 16. in 17. stoletja univerzi v Leydenu. Leta 1650. je pariški zdravnik Guy PATIN (1601—1672) javno razstavil v Parizu svojo bogato knjižnico s 100 deli. Zdravnik Jean HAMON (1608—1678) je svojo knjižnico sicer prodal, vendar je izkupiček razdelil siromakom. Pius Nicolaus GARELLI (1675—1739), osebni zdravnik Karla VI., osnuje »Bibliotheca pro usu publico fundata«. Sir Hans SLOANE (1660—1753), angleški zdravnik, je ustanovitelj svetovnoznanega britanskega muzeja. Kot predsednik Royal Society je bil naslednik Isaaka Newtona in osebni zdravnik Jurija I. Vse svoje bogastvo je podaril angleškemu narodu, za svoje potomce pa zahteval zgolj majhno rento in ničesar drugega. Angleški zdravnik John RADCLIFFE je zapustil svojo knjižnico univerzi v Oxfordu z določilom, naj se nameni 40.000 £ ustanovitvi tim. Radcliffe Library v Oxfordu, ki je danes ponos tega tako znanega vseučelišnega mesta. Veliki kirurg Lorenz HEISTER (1683—1758) je bil lastnik knjižnice z okoli 6000 deli. Med njimi je bilo 1039 kirurških, 874 anatomskih in fizioloških, 747 botaničnih, 167 balneoloških, 476 kemično-farmaceutvskih, 300 matematičnih, 250 filozofskih in 100 teoloških spisov.

Skoraj prav tako mnogostranska je bila knjižnica francoskega zdravnika LA METTRIE-ja (1709—1751) z 2000 knjigami; z Davidom

HUME-om in Pierre-om BAYLE-om sodi med pomembne predstavnike polihistorjev 18. stoletja.

Ko je prenehala matična šolska medicina, prevzame vodilno mesto ekseperiment. Medicino prično obravnavati zgodovinsko, zgodovina sama pa zavzame središčno mesto v zasebnih knjižnicah.

Neizmerna škoda je nastala z izgubo knjižnice zdravnika Richarda MEADA (1673—1754). »Dictionnaire Historique« Pierra Bayle-ja postane knjiga stoletja. Filozof David HUME piše zgodovino Velike Britanije, VOLTAIRE epoho Ludvika XIV. in zdravnik John BURTON zgodovino domače dežele Yorcka in Yorkshira. Njegovo bogato knjižnico z 9.000 originalnimi spisi je odkupil britanski muzej. Knjižnica Švicarja Albrehta HALLER-ja (1708—1777) je obsegala 12.000 del, ni pa ostala v Bernu, v zdravnikovem rojstnem mestu, temveč jo je Jožef II. razdal univerzam v Madridu, Padovi in Paviji. Velike knjižnice v 18. stoletju so imeli tudi francoski zdravniki P. H. BOECLER, BARTHEZ DE MAMORIERES (konzultirajoči Napoleonov zdravnik), Dominique la FLITZE (telesni zdravnik Ludvika XVI.), Jean Baptiste BAUMES in Auguste P. H. TOURZEL.

Angleškim in francoskim zdravnikom se v tem obdobju pridružujejo tudi nemški zdravniki.

Joann Carl Wilhelm MOCHSEN (1722—1795), znan kot medicinski polihistor, je bil poleg 2.000 medicinskih del tudi še lastnik del s področja alkimije, magije, filozofije, filologije, narodne ekonomije, politike, matematike, prava, teologije, blagoznanstva in umetnosti. Leta 1796 je iz njegove knjižnice dobila berlinska kraljeva knjižnica 6.500 zvezkov. Tudi knjižnici Franza RICHTER-ja (1744—1826) in Johanna Ludvika FORMEY-a (1766—1823) sta bili prav tako univerzalno usmerjeni. Enaka je bila tudi knjižnica J. H. HIERONOMY-ja, ki je imel kot zdravnik majhnega, komaj 4000 prebivalcev velikega provincijskega mesta, zasebno knjižnico s 14.000 deli. Poleg strokovne literature in 262 spisov o koleri ter 233 disertacij s področja medicine, je bilo v njegovi knjižnici zastopanih mnogo avtorjev antike, posebno z leposlovnega področja.

G. Franz B. KLOSS (1787—1854) je bil od l. 1810 zdravnik v Frankfurtu na Maini. Že kot študent je zbral 10.000 disertacij ter jih prodal univerzi v Bonnu. Preostali del knjižnice pa so prodali na dražbi v Londonu. Temu izrazitemu materialistu sta v nasprotju Francoz LACASSAQUE in Nemec OKEN, zadnja polihistorja starega kontinenta. Lacassaquovo knjižnico s preko 12.000 zvezki ima v lasti knjižnica v

Lyonu. Ta zdravnik je zbral tudi knjižnico francoske revolucije in knjižnico zdravnika MARATA; le-ta predstavlja s 400 knjižnimi naslovi najpopolnejši povzetek vseh knjig, ki se nanašajo na tega znanega zdravnika — revolucionarja. Z Lorenzom Okenom (1779—1851), ki je prav tako imel knjižnico z vseh področij človekovega udejstvovanja, preneha univerzalno usmerjena romantika 18. stoletja, medtem ko obravnava 19. stoletje že specialno posamezna znanstvena področja in jih porazdeli na discipline. Znanje se je poglobljalo in je zahtevalo intenziven strokovni študij. Splošno znanje se je umikalo v ozadje deloma zaradi zunanjih vzrokov, nastajanja javnih knjižnic, ki so bile urejene metodično in sistematično, deloma pa tudi zaradi notranjega vzroka, uvajanja enciklopedijskih izdaj, ki so nadomestile univerzalno izobrazbo, ter naglo spreminjajočega se časa, ki je spreminjal tudi družbeno strukturo. Zaradi vsega tega se je število zasebnih knjižnic občutno zmanjšalo. Omembe vredne zdravniške knjižnice se razločujejo po sistematični urejenosti posameznih področij. Knjižnico anatoma in fiziologa Johanna MÜLLER-ja (1801—1858) so sestavljala izključno dela iz anatomije, fiziologije, primerjalne anatomije in zoologije ter 468 medicinskih disertacij.

Theodor FRERICHS (1819—1885) je imel podobno sestavljeno knjižnico. Vsa dela te knjižnice so usmerjena na področja njegovega delovanja. Ginekolog Franz WENEKEL je imel knjižnico s 15.000 deli, ki so rabila izključno samo zdravniku in profesorju ginekologije. Leta 1901 izdani katalog knjižnice berlinskega okulista Juliusa HIRSCHBERGER-ja obsega 369 zgodovinsko-medicinskih spisov s področja okulistike. Ta katalog je dragocen bibliografski pripomoček za zgodovino oftalmologije in optike.

Mnoge knjižnice znanih zdravnikov, kot npr. Fridricha HEUSINGER-ja (1792—1883) in Lukasa SCHÖNLEIN-a (1793—1864), so vključevala tudi mejna področja. Knjižnico s 3.000 zvezki balneološke vsebine zdravnika W. Th. von REUZ-a (1834—1896) si je pridobil frankfurtski antikvariat Völcher, vendar se je (1900) iz neznanih vzrokov popolnoma porazgubila.

Vse velike zasebne medicinske knjižnice na srečo niso doživele enake usode; kot lastnina javnih inštitutov so postale vsem dosegljive. Sprva so inštituti kupovali zasebne knjižnice brez posebnega načrta, vendar so pozneje izbirali knjige že bolj kritično. Zanimiv je kulturno zgodovinski detajl, da je prav Goethe kot knjižničar v Weimarju prenehal z nekritičnim nakupovanjem knjig in priporočil svojemu vladarju odkup knjižnice prof. Chr. G. GRÜNER-ja (1744—1815) iz Jene.

Od mnogih zasebnih knjižnic večjega obsega sta še knjižnici fizika SULZER-ja, ki jo je odkupila deželna knjižnica v Karlsruhe-u in knjižnica I. SCHÖNLEIN-a s 25.000 knjigami, ki jo je deloma odkupila deželna knjižnica v Würzburgu, deloma pa v Bambergu. Vierchofovo knjižnico ima berlinska medicinska zadruga, Pettenhoferjeva knjižnica pa je v Münchnu. Knjižnico s 1.500 zvezki s področja higijene od 16. do 19. stoletja, last zdravnika Karla GERSTER-ja, ima sedaj deželna knjižnica v Darmstadt. Mnoge zdravniške zasebne knjižnice pa niso ostale v domovini svojih lastnikov. Največji kupec teh knjižnic so bile ZDA, katerim so se pridružile še Japonska in države Bližnjega vzhoda; slednje so namreč morale opremiti novo ustanovljene znanstvene ustanove s potrebnimi knjižnicami. Biro generalnega zdravnika v Washingtonu je imel l. 1864. na razpolago le 365 strokovnih knjig. Chikago je odkupil knjižnico danskega kirurga W. G. BAUM-a (1836—1895), Univerza Stanford v Kaliforniji knjižnico Ernsta SEIDEL-a; Baltimore knjižnico ginekologa Rudolfa KALTENBACH-a (1843—1893) iz Halle-ja s 3180 deli in New York knjižnico okulista Albrechta NAGEL-a (1883—1895) iz Tübingena. Imenovati je treba še dva znamenita zdravnika, ki sta si pridobila izredne zasluge na področju medicinskega knjižničarstva v Ameriki in sicer John Shaw BILLINGS in William OSLER. John Shaw Billings je bil knjižničar Surgeon General's Library, ki je ob njegovem nastopu štela le 600 knjig. Z njegovo pridnostjo je v kratkem zajela že 50.000 naslovov raznih del. Ustvaril je kompletni medicinski katalog. Leta 1880 je izšel prvi zvezek prve serije tega kataloga, zadnji zvezek prve serije pa l. 1895. Celotno delo je obsegalo 85.663 avtorskih imen in 151.504 brošure. V istem letu, ko je izšel zadnji zvezek prve serije, je Billings odstopil. Njegovi nasledniki so v letih 1869—1916 izdali še obsežnejšo drugo izdajo. Surgeon General's Library je danes z več kot 1.000.000 strokovnih knjig in brošur največja strokovna knjižnica na svetu. Največje Billingsovo delo pa je njujorška »Public Library«, ki je nastala z združitvijo treh knjižnic v tem mestu in je danes s svojimi 3.500.000 knjigami ena največjih knjižnic na svetu.

William Osler se je prav tako kot njegov prijatelj Billings zavzel za napredek medicinskih knjižnic.

V njegovem času so ga imenovali zdravnika vseh zdravnikov. Bil je profesor na McGill Medical School v Montrealu, nato pensilvanske univerze, l. 1888 postane šef zdravnik John Hopkins Hospital v Baltimoru, obenem pa tudi profesor na Hopkinsovi univerzi. Leta 1891 izda kot začetnik ameriške šole za interno medicino svoje najpomembnejše delo »Principles and Practice of Medicine«, katerih prvi dve izdaji dosežeta

41.000 izvodov. Delo je doživelo veliko število prevodov in (1930) 11. izdajo. Leta 1905 je bil poklican za profesorja v Oxford. Svojo zasebno knjižnico, ki je poleg drugih del štela še 7.000 zvezkov zgodovinsko medicinske vsebine, je zapusti M. G. Gill univerzi v Montrealu. Katalog te zbirke, imenovane »Bibliotheca Osleriana«, izdelan l. 1929, predstavlja velik pripomoček pri delu na zgodovinsko medicinskem področju. Dela splošne medicine je Osler podaril John Hopkinsonovi univerzi v Baltimoru, moderna klinična dela pa John Hopkinsonovi bolnišnici v istem mestu.

Billings in Osler sta si s svojim delom pridobila izredne zasluge v medicinsko znanstvenem delu in hkrati dvignila ugled zdravništva. Hkrati se njuno delo zbiranja zrcali v organizaciji javnih knjižnic, ki so na eni strani še usmerjene na posamezna strokovna področja in v izposojevalnicah modernega tipa s široko razvejano organizacijo na drugi strani.

Priredil
dr. Friderik Pušnik

Literatura

- Sigerist H. E.: Zdravnik in njegove knjige. Katalog založbe G. Thieme Lipsko 1926
Sigerist H. E.: Amerika in medicina Lipsko 1933
Sudhoff K.: Medicinske knjižnice. Antikvarni katalog G. Facka, Lipsko 1921